

Ејми Тан

ПОРОДИЧНИ ДУХОВИ КРИЈУ ТАЈНЕ ШТО ЗАЧАРАВАЈУ ЖИВЕ

У последње три недеље њеног живота, моје три полусестре, млађи брат и ја окупали смо се око фотеље у којој је мајка лежала, лебдећи између овог и наредног света.

„Нија-Нија”, простењала је на шангајском и махнула утвари на стропу. Онда је махнула мени. „Позови Нију-Нију да седне. Донеси јој чај и, брзо, дај јој моју бунду од нерца.”

Испуњавајући мајци те жеље, почела сам да пишем њену читуљу, уз помоћ браће и сестара. Тај задатак нас је држао усредсређеним, уједињавао нас је, давао нам утисак да смо од помоћи, а не беспомоћни. Тако сам први пут сазнала како гласи мајчино рођено име.

„Ли Бингзи”, рекла ми је сестра из Шангаја. Боже, кад само помислим да нисам знала које име јој је мајка дала. „Рођена као Ли Бингзи”, марљиво сам записала, „ћерка Ли Ђингмеји...” Но, друга сестра се успротивила: „Не, не. Бака се није презивала Ли, већ Гу. Гу Ђингмеји.”

Осетила сам бакин дух у просторији. „Пих! Ал’ си глупа, девојко”, чула сам је како говори. „Ето шта буде кад им дозволиш да постану Американци.” Замислила сам и друге расплинуте рођаке, још намршетних лица и вртења главом.

Док смо сестре и ја ћаскале, размениле смо даље напомене. Наша мајка је, открила је једна сестра, добила друго име, Ту Лијан Зен, кад су је усвојили након мајчине смрти. Онда је изабрала школско име, Ту Ђинг, које је задржала пошто се удала за насилника по имену Вонг. Није јасно да ли се икад законски развела од тог човека. Међутим, побегла је из тог брака, оставила три ћерке и дошла у Америку под именом Ђинг Ту, а онда се удала за мог оца, који ју је крстио у Дејзи према пеџми о љубавном полулудилу на бициклу за двоје.

Мајка никад није, закључила сам, рекла мојим сестрама за име Дејзи Тан Чан, које је узела кад се трећи пут удала са седамдесет и нешто година. Наредне године поништила је тај брак и вратила се на Дејзи Ч. Тан. Кад је реч о Т. Ч. Лију, гиздавом господину којег је наша породица у Пекингу упознала кад су он и мајка били тамо на меденом месецу, па, истина је да су она и Т. Ч. напосто живели заједно не ступивши у брак. Моје сестре су се грохотом насмејале.

Мајчина многа имена указивала су на трагове њених многих личности, животâ које сам откривала током целог свог одраслог доба. Понекад сам се плашила да ћу набасати на доказе постојања нових браће и сестара, мужева и љубавника, још тајни, духова и срамоте. Некад сам мислила да сам јединица, средње дете, што је место, како сам сматрала, које има велики психолошки значај. Потом сам открила да сам најмлађа од пет девојчица, да је једна умрла на рођењу. Била су ту и три брата, као и један за којег нисам знала; умро је у другој години 1939. Кад се све узме у обзир, деградирана сам на седмо место од осморо деце.

Забуна је владала и у вези с мајчиним годинама. Један датум рођења јој се водио према кинеском календару древних месечевих циклуса и методи где се ново-рођенче сматра старим годину дана на дан рођења.

Одређујући себи мању западну старост, погрешно је израчунала годину и датум, написавши тако да се родила 8. маја 1917, уместо 9. маја 1916. Пред шездесет четврти рођендан, рекла ми је да заправо има безмало шездесет пет година. Била је убеђена, тврдила је, јер се родила у Години змаја, 1916, баш као што сам се и ја родила у Години змаја тридесет шест година касније. Није било никаквог начина да то побрка. Отада је јадиковала из дана у дан, све док мој муж није расплео бирократске чворове и на време разрешио ствар тако да мајка оде у пензију одговарајуће године и да прими социјално осигурање.

Али ту није био крај њеној упитној старости. Сестра и ја смо сазнале да су међународне новине на кинеском језику у њеној читуљи желеле да наведу како је умрла у осамдесет шестој уместо у осамдесет трећој, да би објасниле додатне године које је зарадила дуговечним животом. Сва та збрка око њене старости, три брака, много имена и редослед по којем треба навести њену децу, живу и мртву, понукали су нас да одбацимо идеју читуље на кинеском. Не би изгледала добро ако кажемо истину.

Док сам писала једноставну читуљу, закључила сам да и даље има много тога што не знам о својој мајци. Иако сам дотад написала три романа на основу њеног живота, мајка ми је остала извор открићења и изненађења. Наравно да сам жудела да сазнам више о њој. Њена прошлост ме је обликовала – њен осећај опасности, њена кајања, грешке за које се заклела да неће поновити. Све што знам о себи има везе с њом, њеним тајнама или, у неколико случајева, њиховим деловима. Пронашла сам те комадиће и свесним трудом и случајно, а са сваким открићем морала сам да преобликујем нарастајућу целину.

„Нија-Нија”, непрестано је дозивала мајка у последњим данима живота.

Коначно сам помислила да питам шта значи Нија-Нија.

„То је шангајски надимак који значи 'бака'”, рекла ми је моја најстарија сестра Јуханг. А онда сам се сетила приче коју ми је мајка једном испричала, како је имала четири године и како је у делиријуму и на ивици смрти дозивала баку да јој одагна бол. Мајка се тешко повредила кад јој је шерпа узаврелог уља пала на врат. Нија-Нија је седела крај њене постеље цео дан и ноћ и причала јој да јој је већ сашивена погребна одећа за сахрану, али да је сасвим обична пошто није поживела довољно дуго да заслужи нешто раскошније.

Говорила је тој девојчици да ће је сви ускоро заборавити јер је живела прекратко да би је се сећали. Тако ју је Нија-Нија, која је веома волела моју мајку, препала да се врати у живот. Сад је мајка поново дозивала Нију-Нију. Овог пута, мислим да је Нија-Нија говорила мајци да јој је погребна одећа већ сашивена, као и да не брине, јер је бескрајно отмена.

Четири дана ме је мајчино дисање држало у неизвесности. Удахнула би трипут, а онда се ништа није догађало четрдесет пет секунди, понекад и дуже. Као кад посматраш струјање плиме у ишчекивању плимног таласа. Ноћу сам лежала крај ње, бесана, зурећи у било што се лескало у затону њеног врата док ми је рођено срце тукло постојаним, а опет несигурним ритмом. Касније сам спустила бисер у ту

удубину како бих јасније могла да видим траг живота. Иако сам страховала да ће престати да дише, лакнуло ми је што ће умрети природном смрћу, а не извршити самоубиство.

Откако се сећам, мајка је говорила да ће се убити. Претње су долазиле бар једном месечно, понекад из дана у дан. Изговарала их је преда мном, пред мојом браћом, пред било ким ко је може чути. У неколико наврата је покушала. Сећам се да сам је видела како се нагиње кроз отворена врата нашег аутомобила који је јурио ауто-путем, а ми, њена нема деца, седимо позади. Неколико пута је истрчавала у густе аутобуске траке, млатарājuћи рукама.

У мојим сећањима на пубертет, има и севања ножа, сатаре, маказа. Разлога због којих је мајка желела да умре било је много. На пример, нешто што је мој отац урадио или није. Често је разлог било нешто што сам рекла или нисам. О чему год да се радило, требало је да исправимо грешку пре него што буде прекасно. Једном сам одбила да се извиним. Онда сам жестоко зажалила.

Нисам схватила, све док нисам зашла у тридесете, да су њени самоубилачки нагони вероватно започели кад је видела како јој се убила мајка. Имала је само девет година кад се то збило. И отац је неки део ње заувек остао деветогодишња девојчица која верује да је једини начин да се избегне свака врста несреће пут који је изабрала њена мајка, хитан одлазак с овог света у небеско обличје Кине. Док је била жива, мајчина смрт јој је била вечна казна. Каква год зла срећа да нас је задешила, наглас је питала да ли је мајка љута на њу. Да ли се радило о проклетству?

Иако се бака убила 1925, била је присутна у мојој младости, присутна као дух. Од моје четврте године, мајка је веровала да видим баку. Зато што сам се, као и већина деце, жалила да ми је испод кревета бабарога.

Уместо да ме разувери да ми само ради машта, мајка ме је молила да преносим њене поруке. Била је убеђена да је бака изабрала мене за поверавање.

Убрзо сам научила да јој не спомињем чега се плашим, а мајка ме није превише притискала да разговарам с духом. Разлог томе је била чињеница да је мој отац, инжењер, такође по позиву био и баптистички свештеник, а он је сматрао да је једини дух с којим би требало да разговарамо Свети Дух.

Али кад сам имала петнаест година, отац и брат су ми умрли, обојица од тумора на мозгу, а мајка је почела да ме често тера да питам њихове духове зашто се то догодило. Посела би ме пред таблу за дозивање духова, а онда приметила кад у соби захлади, кад симптоматични фијуци и шкрипања наговесте да су духови стигли. Вечито се надала још једном последњем поздраву, још једној поруци љубави.

Прагматична каква је била, мајка је такође од њих тражила савете у вези с берзом. Док су нам прсти лебдели изнад оне плочице на точкићима, упитала би: „Да ли да купим акције ИБМ-а или Ју-Ес сџила?” Гурнула бих плочицу ка најкраћем одговору, што је била метода трговања акцијама која се, узгред, испоставила као врло успешна у мајчином портфолију.

За мајчину спомен-брошуру, наша породица је изабрала фотографије које је најбоље приказују: насмејану док кува у циновском воку; стидљиво осмехнуту пред мојим оцем у првим данима забављања; како свечано зури као осмогодишњакиња одевена за жаловање због своје баке, Није-Није.

Мајка је одувек била природна, шангајска лепотица и прилично сујетна и сноб због тога. Хвалила се како су је размазили кад је била дете јер је била „невероватно лепа”. Имала је обичај да се отворено жали што нисам наследила ниједну њену добру шангајску особину, што личим на оца, Кантонца. Нос ми је преширок, кожа претамна, усне сувише примитивне. Опоравила сам се од рана које су ми те примедбе направиле још кад је Алцхајмерова болест почела да јој нагриза разум и сећање. Једног дана, мајка је изјавила да баш личим на њу. Није било прекасно да чујем такву похвалу.

Док сам прегледала фотографије са сестрама, видела сам да заиста подсећам на њу. Она и ја смо имале исту набрану браву, чије су боре настале од задржавања оног што смо осећале, а нисмо могле да кажемо. У њеном случају, тајне и наде. У мом, протести и жеље. Много година нисмо могле да кажемо „волим те” једна другој.

Током последњег сата њеног живота, наша породица је мрмљала мајци да је веома воли и да нам је жао што одлази. Шапутали смо јој шта ће нам све недостајати: њене кнедле, савети, духовитост. У себи сам јадиковала: ко ће се толико бринути о мени? Ко други ће ми у тако експлозивним детаљима описивати шта ми се може догодити с деловима тела ако будем необазрива? Ко ће бити довољно искрен да ме упозори да ме муж може заменити млађом женом ако га не наговорим да ми купи драго камење толико скупо да не може да остави ни мене ни драгуље?

Мајка није говорила та последња четири дана, али је с последњим дахом, другим издисајем, испустила слабашан звук, један једини развучен тон. Морала сам да спустим ухо на њене усне да бих га чула. Само сам га ја чула, али не бих рекла да сам га умислила. Мени је звучала изненађено.

Пошто је мајка умрла, почела сам поново да пишем роман на ком сам радила претходних пет година. Писала сам с постојаношћу туге. Моја уредница и драга пријатељица, велика Фејт Сејл, назвала би ту тугу „проналажењем правог срца приче”. Моја менторка Моли Џајлс рекла је да су кости ту, само морам да их пресложим. Да бих пронашла срце и поправила кости, морала сам да их растурим у парампарчад и онда да почнем да копам.

И тако сам га преисписала, сећајући се шта ме је плашило: духови, претње, проклетство. Писала сам о погрешним датумима рођења, тајним браковима, промени редоследа у породици, готово заборављеним именима. Писала сам о болу што сеже из прошлости, како може да те дохвати и како такође може да зарасте као слоњена кост. А уз помоћ својих писаца из сене, пронашла сам сећање и машту које сам изгубила у жалости.

(С енглеској превео Њор Цвијановић)